

Dr. Bahattin Şakir
İttihat ve Terakki'den Teşkilat-ı Mahsusa'ya Bir Türk Jakobeni

Hikmet Çiçek

Kaynak Yayınları
1.Baskı 2004
216 Sayfa

Hikmet Çiçek, 1949 yılında Ankara'da doğdu. 1968 sonrasında devrimci gençlik mücadelesine katıldı. Proleter Devrimci Aydınlik saflarında yer aldı.12 Mart 1971 döneminde "İzmir-Denizli Ziraat Bankası soygunu" davasında yargılandı. İdama mahkum edildi. Cezaevinde iken *Halkın Sesi, Aydınlik, Bora ve Türkiye Gerçeği*'nde yazıları yayımlandı. 14 yıl 4 ay cezaevinde kaldıktan sonra 1986 yılında tahliye edildi. 2000'e *doğru, Yüzyıl ve Aydınlik*'ta muhabirlik, haber müdürlüğü ve Ankara Temsilciliği görevlerinde bulundu. Halen Ulusal Kanal'ın Ankara Temsilcisi olan Hikmet Çiçek'in *İrticaya Karşı Genelkurmay Belgeleri ve Hangi Hizbullah* adlı iki kitabı bulunuyor.

ARKA KAPAK

Doktor Bahattin Şakir ya da yakın arkadaşlarının deyişiyile "Baha Bey", İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin içindeki ünlü "Doktorlar grubu"nun üç önemli isminden birisidir. Cemiyet'in Türkçü-Turancı kanadındandır. Bir ideolog olmaktan çok örgütçü kimliğiyle öne çıkmıştır. İttihat ve Terakki'nin Katibi Mesullerindendir. Devrimden sonra ne mebus ne de nazır olmuştur. Doktor Bahattin Şakir, Teşkilat-ı Mahsusa'nın kurucularından ve siyasi bölüm şefidir. Cemiyet'e üye olduğu günden, 17 Nisan 1922 günü Almanya'da Ermeni kurşunlarıyla son nefesini verdiği ana kadar hayatını vatanına ve Cemiyet'e adamıştır. Hüseyin Cahit Yalçın, "Onunla tanıştıkça zihnimdeki 'jacobin' kavramına maddi bir sima verebiliyordum" der. *Jakoben* deyince Bahattin Şakir'in yüzü akla gelir. Bu kitap, Bahattin Şakir'in hayatını anlatan ilk kitaptır.

"Bahattin Şakir İttihat ve Terakki'nin en önemli üyelerinden, daha doğrusu önderlerinden biriydi. Hikmet Çiçek onun hakkında bir inceleme ortaya koyarak yakın tarihimize önemli bir katkı yapmış oluyor. Kendisine teşekkür borçluyuz." (Prof. Dr. Sina Akşin)

ÖNSÖZ

İttihat ve Terakki'nin hiç dostu yok gibidir. ... Abdülhamit'i tahttan indirdiği, daha genel olarak da Meşrutiyeti getirerek Saray'ın yetkilerini, gücünü sınırlamış olduğu için saltanat yanlıları İttihat ve Terakki'ye düşmandır. 1926'da kimi eski İttihatçılar Atatürk'e karşı İzmir'de başarısız bir suikast düzenledikleri için, Atatürkçüler de İttihat ve Terakki'yi sevmezler.

İttihat ve Terakki İkinci Cumhuriyetçilerin de nefretini kazanmış bulunuyor. Bunlar, "tepeden inmeciliğe", askercil düzenlere, genel olarak devrime karşı "demokrasi" ve evrimden yana oldukları için, Atatürk Devrimi'ne karşı oldukları gibi, aynı nedenlerle İttihatçılara da karşıdırlar.

İttihat ve Terakki, "mekteplilerin" siyasal örgütüydü. Sözü edilen mektepler 1827'de açılan Tıbbiye, 1834'de açılan Harbiye ve 1859'da açılan Mülkiye'dir.

Abdülhamit'in yeğlediği subaylar alaylı subaylardı. Bunlar akıllı ve becerikli erlerin önce onbaşı, sonra çavuş, sonra da subay olmalarıyla "devşirilirdi". Paşalığa kadar yükseldikleri halde okuryazarlıkları bile kuşku olabilen alaylı subaylar, Padişahın lütfuyla o mevkilere gelmiş oldukları için, mekteplilere göre çok daha sadık oluyorlardı.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı, aynı zamanda mekteplilerin zaferi demektir. ... 31 Mart Olayı'nda, isyancı askerlerin mektepli avına çıkmaları boşuna değildi.

İttihat ve Terakki'nin dikkat çeken bir özelliği de yıldırı (tedhiş) yöntemlerini kullanmasıydı.

Tehcir, savaş sırasında isyan, düşmanla birlik olma gibi davranışlar dolayısıyla yapılmıştır. Herhangi bir devletin, benzer bir durumda bu önleme başvurusu onun meşru hakkıdır. Kötü olan, tehcir sırasındaki ölümlerdir. Bunların birçoğu, Doğu Anadolu'da ulaşım araçlarının yokluğundan kaynaklanmıştır. Soykırım söz konusu olsaydı, tehcir sonucunda o kadar çok Ermeni sağ kalamazdı denebilir.

İttihat ve Terakki'nin ilginç bir yönü, örgüt içi demokrasi uygulamasıydı. ... parti içi demokrasi, bugünkü partilerimizden çok daha ileri derecedeydi.
(Sina Akşin, 5.4.2004)

GİRİŞ

İttihat ve Terakki içindeki ünlü "doktorlar grubu"nun (Doktor Nazım, Doktor Bahattin Şakir, Doktor Rüşühi Dikmen) üç önemli ismindendir. Cemiyetin Türkçü-Turancı kanadındandır. ... Teşkilat-ı Mahsusa'nın kurucularından ve siyasi bölüm şefidir.

Doktor Bahattin Şakir, büyük bir devrimcidir.

Prof. Dr. Halil Berktaş ise, Dr. Bahattin Şakir'i gladyo tetikçileri Abdullah Çatlı'larla, Yeşil'le bir tutuyor ve şunları söylüyor: "Bakın, bu olayı (sözde Ermeni katliamı) kimler yaptı biliyor musunuz? Bugünün Yeşilleri, Abdullah Çatlı'ları ve Hizbullahçıları yaptı."

Türkiye'nin 150 yıllık milli demokratik devrimi, Genç Osmanlılarla, Jön Türklerle Bahattin Şakir'lerle başlıyor. Geçmişini olmayanın geleceği de olamaz.

"Resmi tarihe" karşı çıkma iddiasıyla tarih tersyüz ediliyor, çarpıtılıyor. Sanal ve yalan bir tarih yaratmaya ve geçmişimizi yok etmeye, unutturmaya çalışıyorlar.

Teşkilatı Mahsusa'nın kuruluşu, programı ve faaliyetlerine bakıldığında, bu örgütün "Ermeni katliamı yapmak için kurulmuş bir örgüt" olduğu iddiasının tam bir imalat olduğu ortaya çıkmaktadır.

Mahkumlardan oluşan taburların "Ermenileri katletmek için" kurulduğu da doğru değildir.

Dr. Bahattin Şakir'in yaşayan tek akrabası Gülseren Yalter ... "Atatürk, Bahattin Şakir Bey'in ölümünden sonra teyzeme ev verdi, çocuklarını okuttu. Atatürk "ölmüş İttihatçıları çok sever" derdi annem!"

Hüsrev Gerede Caddesi Gözen Apartmanı'nda otururdu Hayriye Hanımefendi. Bu evi de Atatürk vermişti.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bahattin Şakir, 1870 yılında Bulgaristan'ın İslimiye kasabasında doğdu.

Bahattin Şakir, daha önce hekim olarak tedavisine çağırıldığı Tahir Paşa'nın eşi Cenan Hanımefendi'ye aşık olur. Bahattin Şakir'in Erzincan'a sürgün edilmesine bu aşkın neden olduğunu ileri sürenler vardır. ... Oradan Mısır'a kaçmış ve daha sonra Paris'e gelmiştir.

***

Paris'te Doktor Nazım'la 1905 yılında tanışacak ve dostlukları ve mücadele arkadaşlıkları ölene kadar sürecektir. Doktor Nazım'la tanışmasından sonra Bahattin Şakir'in hayatı bütünüyle değişecek, artık tüm yaşamı örgütüyle birlikte geçecektir. Bahattin Şakir'i Bahattin Şakir yapan, Doktor Nazım'dır.

***

Abdülhamit, Jön Türklere karşı yalnızca baskı ve şiddet kullanmaz. Onları para ve mevki karşılığı yollarından döndürmek için de çaba gösterir. ... İlk "dönerler" arasında Hikmet, Rahmi, Süleyman Nazif, Binbaşı Ahmet, Doktor Hasan ve Haşim Beyler yer alır.

İshak Sükuti, Dr. Abdullah Cevdet, Tunalı Hilmi, Çürüksulu Ahmet, Serasker Yaveri Şefik, Ali Kemal, Rauf Ahmet Beyler Osmanlı elçiliklerinde bol maaş karşılığında görev alırlar.

Tunalı Hilmi ve arkadaşları, İttihat ve Terakki'nin evraklarını ve hurufatlarını teslim karşılığında, Abdülhamit'in adamı Necip Melhame'den 4 bin frank alırlar.

Avrupa'da yaşayan Jön Türkler Abdülhamit'in vaatlerine kanarak dönerken, 31 Eylül 1897 günü İstanbul'dan Trablusgarp'a hareket eden Şeref Vapuru, aralarında Yusuf Akçura'nın da bulunduğu, Taşkılla hükümlüsü 78 Jön Türk'ü sürgüne götürüyordu!

Doktor Nazım, Mizancı Murat'la Ahmet Rıza Bey arasındaki ayrışmada, yalnız kalmak pahasına Ahmet Rıza Bey'in yanında saf tutar.

***

Yahya Kemal... "Doktorluğu sıfırdı... Fena yazı yazardı..."

Meclis-i Mebusan ve Ayan Reisi Ahmet Rıza Bey... "Zeki, biraz mutaassıp bir vatanperver idi. Müslüman olmayan milletlere husumeti vardı... Ermenilere düşman idi... Birgün Nişantaşı'nda karşı karşıya geldik. Tuttukları yolun doğru olmadığını söyledim. Ne kadar doğru olduğunu yakında göreceksiniz dedi."

İKİNCİ BÖLÜM

İki örgütün birleşmesi, Dr. Nazım tarafından hazırlanan bir mukavele ile olur. ... Merkezi Paris olan "Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti" ile merkezi Selanik'te olan "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti" 27 Eylül 1907 tarihinden itibaren "Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti" namı altında ... birleşmişlerdir.

***

Cemiyete yeni girecek üye, gözleri bağlı olarak yemin edeceği eve getiriliyordu. Kapıya belirli bir işaretle vuruluyor, önce "muin" (yardımcı) ve ardından üç kez "hilal" deniliyordu. Kapı açıldıktan sonra üye olmak isteyen kişiye "İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmekte hala ısrar ediyor musun?" diye soruluyor, "evet" denilince üzerlerinde kırmızı cübbe, başlarında siyah maske bulunan üç kişinin yer aldığı bir odaya götürülüyordu. Sağ el Kuran'a ve sol el de tabancaya konularak şu yemin ediliyordu:

"Dinim, vicdanım, namusum üzerine yemin ederim ki, esas maksadı Kanunu Esasi'nin tatbikine ve milletin meşru hürriyet hukukunu tamamen elde etmeye ve cins ve mezhep ayırmaksızın bütün Osmanlı kavimlerinin birlik esası üzerine ilerlemesine ve yükselmesine çalışmaktan ibaret olan Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne bu andan itibaren dahil oldum. Milletın şan ve şevketinin artmasıyla memleketin saadet ve refahının teminini her şeye ve hatta canıma tercih eylediğime ve verilecek sırları muhafaza eyleyeceğime ve cemiyetin kabiliyetime göre vereceği bütün kararları icrada ve üzerime yükleyeceğim ve vereceği vazifeleri tamamen yerine getirmekte tereddüt eylemeyeceğime ve cemiyete girmek hususunda hiçbir itiraz ve hususi menfaat beslemeyip sırf cemiyet maksadını takip ve muhafaza edeceğime ve Kanunu Esasi'ye ölünceye kadar sadık kalacağıma ve şayet bunca namuskarane taahhütlere rağmen yeminimi bozacak olursam, cemiyetin beddua ve lanetine müstahak olacağıma şimdiden söz veririm. Vallah ve billah."

Yeni üye, cemiyetin diğer üyelerini hiçbir zaman bilmeyecekti. Fakat başı sıkıştığında, yalnızca cemiyet üyelerinin bileceği bir işaretle o üyelerden birini hemen yanı başında bulacaktı.

Yemin töreninden sonra artık üyenin cemiyetten çıkışı mümkün değildi. Ayrılanın ya da cemiyete zarar verici faaliyetlere girişenin cezası idamdı.

"Cemiyet ruhunun kuvvet teşkil etmesi ise bir nevi din ve mezhep, adeta tarikat mahiyeti almasından ileri geliyordu." (Sina Akşin)

***

1908 Devrimi'nden sonra, yurt dışında bulunan Jön Türkler yurda dönerler.

1908 Devrimi'nden sonra İttihat ve Terakki'ye karşı kurulan Ahrar, Osmanlıcılığa karşı İslamcılığı, meşrutiyete karşı monarşiyi ve İngiliz mandacılığını savunuyordu. Ahrar'ın gölgedeki lideri Prens Sabahattin'di.

Serbesti gazetesi ve Hasan Fehmi, Ahrar Fırkası'nın resmi sözcüsü gibiydi. ... İttihat ve Terakki yönetimini ağır bir dille suçlayan yazılar yazdı. ... 6 Nisan 1909 akşamı Galata Köprüsü üzerinde öldürüldü. ... Hasan Fehmi'yi vuran kişinin İttihat ve Terakki'nin ünlü isimlerinden Yakup Cemil Bey ya da Kara kemal olduğu iddiaları ise hiçbir zaman doğrulanmadı.

Cenaze töreni, gericiilerin İttihat ve Terakki'ye karşı gösterisine dönüştü ve birkaç gün sonra yaşanacak olan 31 Mart gerici ayaklanmasının provası oldu.

***

Merkezi Umumi içinde "değişmeyen bir çekirdek grup" tan söz edilmiştir. Bu grup içinde Talat Bey (Paşa), Dr. Nazım, Mithat Şükrü, Hacı Adil, Ziya Gökalp, Dr. Bahattin Şakir, Dr. Rüşühi, Kara Kemal Beyler dikkati çekiyor.

***

1912, Osmanlı için bir felaket yılıdır. ... Asıl korkunç haber 8 Kasım günü geldi: Selanik, Yunan ordusuna teslim olmuştu. ... Yunan donanması, 21 Ekim 1912 günü Limni'yi savaşız teslim alır. Arkasından teker teker diğer adaları işgal eder.

***

Doktor Bahattin Şakir, Edirne kuşatması sırasında kentin hastanesinin başhekimisi ve Hilali Ahmer (Kızılay) reisidir. ... Bulgarlar tarafından esir alınır. Esaret, 30 Mayıs 1913'te imzalanan ve Birinci Balkan Savaşı'nı sona erdiren Londra Antlaşmasına kadar sürecektir.

Antlaşmaya göre, Trakya'da Osmanlı-Bulgar sınırı, Midye-Enez hattı oldu. Trakya ve Edirne Bulgaristan'a; Güney Makedonya, Selanik, Girit Yunanistan'a; Kuzey ve Orta Makedonya Sırbistan'a; Silistre Romanya'ya verildi. Arnavutluk'un bağımsızlığı kabul edildi.

Halk, bir buçuk ay gibi kısa bir sürede başına gelenlerden şaşkın haldeydi. Güvendiği koca Osmanlı ordusu, daha dün denecek kadar yakın bir zamanda kurulan küçük Balkan orduları karşısında utanç verici yenilgilere uğramış ve kof bir ağaç gibi devrilip gitmişti.

Ülkede tam bir İttihatçı avı başlatılmıştı. ... İttihatçı kulüpler kapatılmıştı.

***

İşte bu koşullarda İttihatçılar, silah zoru ile de olsa iktidarı ele geçirmeye karar verdiler.

Baskın sırasında Harbiye Nazırı Nazım Paşa, Yakup Cemil'in tabancasından çıkan bir kurşunla öldürüldü.

Toplantı salonuna giren Kaymakam Enver, "*Millet sizi istemiyor, istifa ediniz*" diyerek Kamil Paşa'nın istifasını istedi. Paşa'nın elinden aldığı yazılı istifa ile kapıdaki otomobile binerek Dolmabahçe Sarayına koştu ve Padişah Mehmet Reşat tarafından derhal huzura alındı. Padişah, Kamil Paşa hükümetinin istifasını kabul ettikten başka, Kaymakam Enver Bey'in diğer önerisini de itirazsız kabul ederek, hükümeti Mahmut Şevket Paşa'nın kurmasına razı oldu.

Azmi Bey, muhalefetin ileri gelenlerinden Ali Kemal, daha sonra 150'likler listesinde yer alacak olan İsmail Hakkı ve Doktor Rıza Nur'u gözaltına aldırdı. Ertesi gün Ali Kemal ve Rıza Nur, harcırahları da verilerek kendi istekleri üzerine Avrupa'ya gönderildi.

Dört yıl önce 31 Mart ayaklanmasını bastırmak üzere Selanik'ten hareketle İstanbul üzerine yürüyen "Hürriyet Ordusu"nun ünlü kumandanı Mahmut Şevket Paşa'nın başkanlığına,

tamamen İttihatçılardan oluşan yeni bir hükümet iş başına gelmişti. İttihat ve Terakki'nin "tam iktidar" dönemi başlıyordu.

***

29 Haziran'da Makedonya'da Bulgarlarla, Sırlar ve Yunanlılar arasında savaş haberleri İstanbul'a ulaştı. Balkanlılar arasında, Osmanlı mirasını bölüşme kavgası başlamıştı.

Çatalca ve Gelibolu mevzilerindeki ordu, İkinci Balkan Savaşı'nın 16. günü, 15 Temmuz'da ileri harekete geçti. ... 21 Temmuz'da Kırklareli'ni, bir gün sonra da Edirne'yi kurtardı.

29 Eylül 1913'te İstanbul Antlaşması imzalandı. Edirne Osmanlı devletine geri verildi. 1908 hürriyetini geri getiren Babıali Baskını'nı gerçekleştiren ve halk arasında o güne kadar "Hürriyet Kahramanı" olarak anılan Enver Bey, artık "Edirne Fatihi" olarak da anılmaya başlanmıştır.

***

Meriç'in batısındaki Batı Trakya'da "Batı Trakya Türk Cumhuriyeti" adı ile bağımsız bir yönetim kurulur.

Batı Trakya Cumhuriyeti'nin bayrağındaki ay-yıldız Türklüğü, yeşil İslamiyet'i, siyah çekilen eza ve cefayı, beyaz ise kurtuluşu ifade ediyordu.

***

Süleyman Askeri Bey'in emrinde bir mülazım (teğmen) ... Fuat Balkan, "*Vatanseverliği en müfritine komitacılık denir! ... Taş üstünde taş, omuz üstünde kelle bırakmaz!! Kaç defa böyle vaziyetler karşısında kaldık ve yapılması lazım olanı yaptık! Şimdi bakıyorum da, şu veya bu işte, cezri (radikal) hareket etmemiş olsa idik, memleket kim bilir kimlerin ayakları altında kalacak ve bu şerefli millet kim bilir kimlerin esiri olacaktı.*"

Teşkilat-ı Mahsusa hakkında geniş kapsamlı bir araştırma, 1950'li yıllarda Türkiye'ye gelen Amerikalı Dr. Philip Hendrick Stoddard tarafından yapıldı. CIA'nın uluslar arası ilişkilerde kullandığı, sözde hükümet dışı kuruluşlardan Ford Vakfı... tarafından desteklenen Stoddard, "Küçük Amerika" sürecinin başladığı yıllarda, Demokrat Parti iktidarının kendisine tanıdığı kolaylıkla, Teşkilat-ı Mahsusa hakkında o zamana kadar ulaşılamayan bilgilere ulaştı. ... Stoddard'ın bu kapsamlı çalışması sonunda, örgüt ve faaliyetleri hakkındaki bütün bilgiler Amerika'nın eline geçmiş oldu.

Teşkilat-ı Mahsusa, Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya bağlı olarak 1913 yılında kuruldu. Teşkilat-ı Mahsusa, Osmanlı devletinde o zamana kadar görülmeyen bir gizli örgüttü.

"İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Panislamizm ve Pantürkizm politikalarının somut örneklerinden biri Teşkilat-ı Mahsusa'nın kurulmasıdır." (Prof. Dr. Mustafa Balcıoğlu)

Tarihçi-yazar Orhan Koloğlu'na göre, "*Enver Paşa'nın şahsına bağlı kurulan Teşkilat-ı Mahsusa, devleti kurtarma gayesi ile ilkeleri ve hedefleri olan bir örgüttü.*"

Celal Bayar ise Teşkilat-ı Mahsusa'yı "*bir fikir ve hareket yuvası*" olarak tanımlar.

Eşref Kuşçubaşı, Teşkilat-ı Mahsusa'dan "Enver'in emrinde bir kurul" diye söz etmektedir.

Doğan Avcıoğlu, Teşkilat-ı Mahsusa'yı bir "İslam ihtilali örgütü" olarak niteler. "Enver Paşa'nın elinde, İslam dünyasında ihtilaller körüklemek için ateş çemberinden geçmiş güçlü bir örgüt vardır: Teşkilat-ı Mahsusa."

***

Mustafa Kemal, 1 Aralık 1921'de Meclis'te şunları söyler:

"Efendiler, biz Panislamizm yapmadık, belki yapıyoruz, yapacağız dedik. Düşmanlar da yaptırmamak için, bir an önce öldürelim dediler. Panturanizm yapmadık; yaparız, yapıyoruz dedik ve yine öldürelim dediler. Bütün dava bundan ibarettir."

***

Kurtuluş Savaşında İzmir'de Yunan'a ilk kurşunu sıkan Hasan Tahsin (Osman Nevres) de Teşkilat-ı Mahsusa üyesidir. Hasan Tahsin, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Balkan devletlerini Osmanlı devletine karşı birleştirmekle görevli İngiliz Boxtton kardeşleri, Teşkilat-ı Mahsusa'dan aldığı emir üzerine Romanya'da vurmuştur.

Teşkilat-ı Mahsusa, yıkılmakta olan bir devletin "özel örgütü"ydü. Savaşın sona ermesiyle örgüt de dağıldı. Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinin önemli bir kısmı Kuvayı Milliye saflarına katıldı. Mütareke yıllarında İstanbul'da faaliyet gösteren Karakol teşkilatı, Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri tarafından kuruldu.

Kemalist Devrim'e inanmayan Teşkilat-ı Mahsusa mensupları ise işbirlikçi oldu, Kuvayı İnzibatiye saflarına katıldı. 1926 yılında Atatürk'e suikast girişimine katılan ve asılanlar arasında Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri de vardı.

"Yüz ellilikler" listesinde yer alan Kuşçubaşı Eşref şöyle diyor: "İçimizde kimsenin kaybedecek bir şeyi yok. Davamızın haklı olduğuna ve çalışmalarımızın mühim olduğuna inanmıştık. Sonunda kazanamayacak oluşumuzu göz ardı etmeye meyilliydik. Hiç değilse, harbin sonunda etrafımızdaki dünya çökmeden, ufak tefek birkaç zafer kazanabilirdik... Durmadan çalıştım... Bu işe gönül vermiştim, mantık ne derse desin... hiçbir zaman filozof yahut siyasetçi olmadım ve bu işten, iyi dostlar, yara izleri ve kalça çıkığı, birkaç madalya ve memleketim için çok iyi dövüştüğümü bilmenin verdiği tatmin dışında hiçbir şey elde etmedim."

Teşkilat-ı Mahsusa'nın resmi bir örgüt olarak 1913 yılında bir iradeyi seniyye (padişah emri) ile kurulduğu ileri sürülmüş ise de, bu iddia kanıtlanamamıştır. Harbiye Nezareti'ne bağlı resmi daire olduğu açıktır.

Enver Paşa, teşkilatın başına ilk olarak, çok sevdiği ve beğendiği Süleyman Askeri Bey'i Irak cephesinden çağırarak getirmiştir. Reisin isteği üzerine de yardımcılığına Atıf (Kamçıl) Bey atanmıştır. İki üye de eklenmiştir: Emniyeti Umumiye Müdür Muavini Aziz Bey ve Dr. Nazım Bey. Böylece bu dört isim Teşkilat-ı Mahsusa'nın nüvesini oluşturmuştur. Beşinci üye olarak da Dr. Bahattin Şakir Bey eklenmiştir.

İttihat ve Terakki'nin savaş politikalarından birisi de mahkumların ve maznunların dar-ül harbe (savaş alanlarına) gönderilmesi, bu yoldan mahkum taburları kurulmuş olmasıdır.

Bu birlikler ilk kez Balkan Savaşlarında denenmiştir. Bu kıtalara Teşkilat-ı Mahsusa kıtaları denilmiştir.

Teşkilat-ı Mahsusa'yı karalamak isteyenler, bu mahkumlardan kurulu birlikleri öne sürerek Teşkilat'ı, "ipten kazıktan kurtulmuş serseri çeteleri" olarak göstermeye çalışmaktadırlar. Oysa mahkumlardan kurulu birlikler içinde emre uymayanlar, itaatsizlik yapanlar ya kurşuna diziliyor ya da tekrar hapishaneye gönderiliyorlardı.

Mahkumlardan kurulu taburların "Ermeni katliamı" yapmak için kurulduğu iddiası sonradan imal edilmiştir.

Dr. Bahattin Şakir Bey'e bağlı kuvvetler arasında, Trabzon hapisanesinden çıkarılarak cepheye gönderilmiş olan mahkumlar da bulunuyordu.

***

"Teşkilat-ı Mahsusa'nın savaş başlamadan önce çevremizde yaptığı gönüllü çete örgütlerini iki bölümde görüyoruz. Bunlardan biri, Melo Hudut taburu'ndaki subayların da desteği ile Yusufeli kesiminde; ikincisi Dr. Bahattin Şakir Bey'in gizlice gelip Artvin'de kurduğu gönüllü çete teşkilatıdır." (Yusufeli Derneği)

27 Mart 1915 günü Artvin'i boşaltıp Melo (Sarıbudak) yönüne çekilmek zorunda kaldılar. Artvin'i tekrar Ruslara bırakan resmi kuvvetlerimizin kumandanı Alman Stange hastalanıp görevinden ayrılmış, milis kuvvetlerinin başında bulunan Bahattin Şakir Bey de ayrılıp Erzurum'a gitmiştir.

Aslında Bahattin Şakir Bey'in Doğu Cephesinde yapabileceği bir şey kalmamıştı. İstanbul'a çağırılır. Teşkilat-ı Mahsusa, reis vekili olarak Hilmi Bey'i tayin eder. Hilmi Bey, Bahattin Şakir Bey'e gönderdiği telgraflarda Teşkilat-ı Mahsusa'nın ordunun denetimine sokulmak istenmesinden yakınıyor.

Bahattin Şakir, İstanbul'da artık Teşkilat-ı Mahsusa'nın harici düşmanlarından önce "iç düşmanlarına" yönelmeye karar vermişti.

"Dr. Bahattin Şakir... Ermenilerin Türkiye'ye karşı takındıkları tavır ve Rus ordusuna ettikleri yardım kendisinde harici düşman kadar dahili düşmandan da korkmak lazım geldiği kanaatini hasıl etmişti. ... bunları İstanbul'da İttihat ve Terakki Merkezi Umumisi'nin nazarı dikkatine koyarak orduyu büyük bir tehlikeden kurtarmak için alınacak tedbirleri müzakere ile meşgul bulunuyordu. Bu müzakereler nihayet Tehcir Kanunu'nun yayınlanması ile neticelenmişti." (Arif Cemil)

Hüseyin Cahit Yalçın, Tehcir Yasası'nın çıkmasında Bahattin Şakir'in rolünü şöyle anlatır: *"Tehcir işinin en büyük etkeni ve yaratıcısı odur. Yalnız başına Doğu vilayetlerini dolaşarak zemin hazırladığını, esası kararlaştırdığını ve şahsi kanaatlerini tatbik çalışırken, sahip olduğu mevki dolayısıyla, emirlerinin Merkezi Umumi ve hükümet emirleri diye kabul olunduğunu ve*

nihayet hükümetteki bazı nüfuzlu arkadaşlarını da sürüklediğini kuvvetle zannediyorum. ... Onun için, bir gün Bahattin Şakir'in hatırasını canlandırmak lazım gelirse, onun heykeline Doğu vilayetleri göğüslerini minnetle açacaklardır."

Galip Vardar'ın ise tehciire bakışı farklıdır: "Bir gün Hüsrev Sami ve Sapançalı Hakkı evde otururken, Bahaeddin Şakir gelir, onlara hitaben – Haydi bakalım, Erzurum'a gidiyoruz. Ermenileri tehcir edeceğiz – demiş, her ikisi şaşırılmışlar. –Peki Ermenileri tehcir edeceğiz, mal ve mülkleri ne olacak? Bu hususta bir program var mıdır?- deyince... -Yahu ne program olacak, Ermenileri tehcir edeceğiz dedik ya... alt tarafını anlayın!- demiş. Bunun üzerine Hüsrev Sami ile Sapançalı Hakkı başını sallayarak- Bizim kanunsuz, nizamsız işlerde yerimiz yoktur. Ne layığınız varsa görün, bize güvenmeyin demişler. ... Fakat birkaç gün sonra eve gelen Ömer Seyfettin Bey, her zamanki hitabıyla, -Ağabey, Bahaeddin Şakir sizlere çok kızmış, atıp tutuyor- deyince, Sapançalı – Ben çapulculuğa alet olmam, başkalarını bu işe memur etsinler!- diye şahlanmıştı. İşte bu hadiseden bir müddet sonra Sapançalı Hakkı'nın un meselesini gizlice soruşturmaya Romanya'ya gönderilen Bahaeddin Şakir, üstelik Sapançalı Hakkı'ya yalnız barış teklifinde bulundu damgasını vurmakta tereddüt etmemiş, bu hadise bilahare Hakkı Bey'in Yakup Cemil meselesine isminin karıştırılmasına yaramış, evvela hapis, sonra muhakeme edilerek, Enver'in müdahalesi neticesinde, yakasını idamdan kurtararak, sürgün edilmesine sebep olmuştur."

Tehcir Kanunu'nun çıkış amacı, savaş halindeki Türk ordusunun cephe gerisini korumak, isyan ve ayaklanmaları önlemektir. ... 27 Mayıs 1915'te kabul edilmiştir.

10 Haziran 1915 tarihinde yayımlanan bir emir yazısı ile de, göçe tabi tutulan Ermenilerin malları koruma altına alınmıştır. Bir başkan ile biri idari diğeri de maliyeci olmak üzere iki üyeden oluşan "Terk Edilmiş Mallar Komisyonu" kurulmuştur. Bu komisyonlar, boşaltılan köy ve kasabalardaki Ermenilere ait malları tesbit edecek, ayrıntılı defterlerini tutacaktır. Defterlerden biri bölgesel kiliselerde korunacak, biri bölge yönetimine verilecek, biri de komisyonda kalacaktır. Bozulabilir eşya ve hayvanlar açık artırma ile satılacak ve parası korunacaktır. Komisyon gönderilmeyen yerlerde, bildiri hükümlerini bölgelerdeki görevliler yerine getirecektir. Bu mallar Ermeniler dönünceye kadar korunmasından hem komisyon, hem de bölge yöneticileri sorumlu olacaktır.

Yer değiştirme, "doğrudan doğruya cephelerin güvenini sarsacak bölgeleri" kapsayan ve devletin kendisini korumaya yönelik bir politikadır. Devlet bu yasayla iki kritik bölgede ordusunun cephe gerisini sağlama almak istemektedir. Bu bölgelerden birincisi Kafkas ve İran Cephesi'nin geri bölgesini oluşturan, Dr. Bahattin Şakir'in görev yaptığı Erzurum, Van ve Bitlis dolaylarıdır. İkincisi ise, Sina cephesinin gerisini oluşturan Mersin-İskenderun bölgeleridir. Çünkü Ermeniler bu bölgelerde düşmanla işbirliği yapmaktadır.

***

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ABD Büyükelçisi H. Morgenthau, sözde Ermeni soykırımını dile getiren ilk Batılıdır.

Büyükelçi, duyduğu bütün dedikoduları "anı" diye yazıyor. Öyle ki, Bakanlar Kurulunda Enver Paşa ile Cemal Paşa'nın tartıştığı, karşılıklı tabancaların çekildiği, Cemal Paşa'nın Almanya'nın

yanında Rusya'ya karşı savaş ilan edilmesini isteyen Enver Paşa'yı ayağından vurduğu gibi bir yalanı bile anılarında yazar.

***

Osmanlı devletinin "sadık milleti" Ermenilerin tutumu, 1853 Osmanlı~Rus Savaşı sırasında değişiyor. Bu savaşta Ermeniler, Çarlık Rusya'sının yanında yer alıyorlar.

***

Halide Edip Hanım (Adivar), İttihat ve Terakki'nin Ermeni politikasını suçlayanların başında gelir. Bu konuda Türk Ocağı'nda bir de konferans verir.

Ziya Gökalp ise, Türk Ocağı'nı Hamdullah Suphi ve Halide Hanım'dan "kurtarmak" istemektedir. Hamdullah Suphi'yi "bireyci" olmakla eleştiren Gökalp, Halide Edip'i de "bozgun edebiyatı" yapmakla suçlar.

Falih Rıfki (Atay), Dr. Bahattin Şakir ile Halide Edip Hanım'ın bir rastlantıyla karşılaşmalarını şöyle anlatır: "... 'Bana bilmeyerek bir katilin elini sıktırdınız' dedi."

***

İttihat Ve Terakki Merkezi umumi Üyesi ve Manastır Milletvekili Fethi (Okyar), Dr. Bahattin Şakir ve Dr. Tevfik Rüştü(Aras) Beylerden oluşan heyet, 8 Aralık 1915 akşamı Kaymakam Mustafa Kemal'in misafiri olarak Anafartalar Grubu Karargahına gelirler.

Çanakkale zaferinden sonra Mustafa Kemal'in geciken terfi için bizzat Bahattin Şakir ve Doktor Nazım, Talat Bey'e başvurular. Terfideki gecikmenin nedeninin Enver Paşa olduğu söylenir. Mustafa Kemal'in Mirlivalığa terfi ederek, 7. Ordu Kumandanlığı'na getirilmesi bu başvurudan sonra gerçekleşmiştir.

***

Damat Ferit Paşa, sadrazamlığının üçüncü gününde, 8 Mart 1919 tarihli kararname ile Nemrut Mustafa Paşa başkanlığında Divanı Harbi Örfinin kurulmasını sağladı. Tutuklanan İttihatçılar 27 Nisan 1919 gününden itibaren yargılanmaya başlandılar.

Suçları, "savaş çıkarmak" ve "Ermeni katliamı" idi. İttihatçılar, emperyalist savaşa karşı vatanlarını savundukları için "suçluydular."

Dr. Bahattin Şakir, katibi mesuller arasındadır. Bu grupta vicahen yargılananlar şunlardır: Küçük Talat Bey (Muşkara); Rıza Bey, Mithat Şükrü Bey (Bleda), Ziya Gökalp Bey, Cevat Bey (Paşa), Atıf Bey (Kamçıl).

Gıyabında yargılananlar: Dr. Nazım Bey, Dr. Bahattin Şakir Bey, Dr. Rüşühi Bey, Aziz Bey. (Gıyaplarında yargılanan diğer kişiler Enver, Talat ve Cemal Paşalardır).

İddianamede asıl suçlu olarak Enver, Talat, Cemal Paşalar, Dr. Bahattin Şakir, Dr. Nazım, Atıf, Rıza ve Aziz Beyler gösterilmektedir. Feri (ikinci derecede suçlu olarak da Mithat Şükrü, Dr. Rüşühi, Küçük Talat, Ziya Gökalp, Kara Kemal, Ahmet Nesim, Şükrü, Halil Beylerle, Sait Halim Paşa gösterilmektedir.

***

Aynı dönemde Nemrut lakaplı Kürt Mustafa Divanı, Ermeni tehcirinde katliam yaptıkları gerekçesiyle Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey ve Urfa Mutasarrıfı Nusret Bey'i idama mahkum etti. Bu haksız infazlar İstanbul halkında öfke uyandırdı. Tıbbiyeliler ve İstanbul halkı Beyazıt'taki Harbiye Nezareti'ne yürüyerek protesto ettiler. Bu durumdan korkan İngilizler, Bekirağa Bölüğü'nde tutuklu bulunan 78 yurtsever aydını 28 Mayıs 1919 günü Malta'ya sürgüne gönderdiler.

***

"Dr. Bahattin Şakir Bey, Ermenileri seven bir insandı. Ailesinin dış doktoru bir Ermeni olan Dr. Süreyan Efendi idi. Bunun nedenini soran eşi Cenan Hanım'a, 'O, Osmanlı devletine candan bağlı iyi bir hekimdir' diyordu. Baha Bey, Doğu'dan İstanbul'a dönerken yanında getirdiği iki Ermeni çocuğunu büyütüp yetiştirmişti. Bunlardan biri İstanbul Filarmoni Orkestrasında görev yapmıştı. Ama Baha Bey, kendi çocukları Alp ve Celasin'i yetiştiremedi. Büyük oğlu Alp 10 yaşında iken, 17 Nisan 1922'de Berlin'de öldürüldü." (Prof. Dr. Aslan Terzioğlu)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mustafa Kemal'le en uzun süre yazışan, Cemal Paşa'dır. Siyasi olayları kavrayışı ve analiz gücü yüksektir. Örgütçü yeteneğini, Anadolu hareketi için değil de, kaderini birleştirdiği Enver Paşa'nın düşünceleri doğrultusunda, Hindistan Müslümanlarını İngiltere'ye karşı ayaklandırmak için harcaması ise boş bir çaba olarak kalacaktır.

Cemal Paşa Anadolu'ya geçme planları yaparken 22 Temmuz 1922'de Tiflis'te yaveriyle birlikte Ermeni kurşunlan ile öldürüldü. Cemal Paşa, ülke dışında öldürülen İttihatçı liderlerin beşincisidir. (Talat Paşa 15 Mart 1921 Berlin, Sait Halim Paşa 6 Aralık 1921 Roma, Dr. Bahattin Şakir ve Cemil Azmi Beyler 17 Nisan 1922 Berlin).

Tarık Zafer Tunaya, Cemal Paşa'nın Ermeniler tarafından değil, Bolşevikler tarafından öldürüldüğünü, Moskova'nın Enver ve Cemal'e güvenmediğini, Ankara'nın İttihatçılara karşı tutumunun da bu kararda etkili olduğunu ileri sürmektedir. Tunaya bu iddiasını, Enver Paşa'nın amcası Halil Paşa'nın anılarına dayandırmaktadır.

Cemal Paşa'nın ölümünden 14 gün sonra Enver Paşa, 4 Ağustos 1922'de Bolşeviklerle çarpışırken öldü.

***

1920 Temmuz'unda Dr. Bahattin Şakir, Teşkilatı Mahsusa'nın Balkanlardaki ajanı sıfatıyla bir süre gizlice Sofya'da bulundu.

***

Enver Paşa ve Bahattin Şakir, serüvenli ve kazası bol bir yolculuktan sonra 15 Ağustos 1920'de Moskova'ya ulaştılar. Almanyadan kiralanan "tayyare" altı kez düşer.

***

Teşkilat içindeki tanınmışlığı ve İttihatçılığı Ahmet Rıza Bey'in Paris'teki çıraklığına kadar inen Dr. Nazım, aslında Talat Paşa kadar etkin bir kişiliğe sahipti. Meşrutiyet öncesi olayları Selanik'ten yöneten kadronun içinden sivrilmiş ve 1908 sonrasında İttihat ve Terakki'nin katibi umumisi olmuştur. Talat Paşa sadaretinin son günlerinde Maarif Nazırı da olan Dr. Nazım, İttihatçı kadronun Türkçü-Turancı kanadından ve bu davaya samimiyetle inananlardan biriydi.

Enver Paşa'nın Anadolu mücadelesinde Mustafa Kemal'i tasfiye planlarında baş destekçisi Dr. Nazım Bey olacaktır. Mustafa Kemal'e göre de Enver ile birlikte Anadolu'ya gelemeyecek iki kişiden biri Dr. Nazım'dı. Bu hesaplaşma 1926 yılında sona erecek, Atatürk'e İzmir'de suikast girişimi sonucunda Dr. Nazım, İstiklal Mahkemesi tarafından idama mahkum edilecekti.

***

Dr. Nazım ... mektupta, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının Karadeniz'de boğulmalarını şöyle anlatıyor: *"Bolşevikliği Türkiye'ye ithal için 150 bin liralık senelik bir bütçe ile ve dört beş arkadaş ile Anadolu'ya geçmiş, lakin orada iyi kabul görememiş olacak ki, yine geldikleri yere dönmek istemişler. Ne yazık ki, sağ olarak dönememişler."*

***

Hüseyin Cahit Yalçın'ın kaleminden Bahattin Şakir ... *"O, bütün hayatı ve politika meselelerini keskin ve kati bir mantıkla hallediyordu. Siyah olmayan şey beyazdı; iyi olmayan adam fena idi vb. İnce farklar, soluk renkler, onun gözlerinde mevcut sayılamazdı. ... Realiteden, dünyadan uzak yaşıyor denilebilirdi. ... Onunla tanıştıkça zihnimdeki 'jacobin' kavramına maddi bir sima verebiliyordum. ... Bahattin Şakir, İttihat ve Terakki'nin meclis ve merkezlerindeki toplantılarda daima en radikal tedbirlerin en ateşli taraftarı idi. ... Bunun içindir ki, arkadaşlarıyla müzakerede hemen daima azınlıkta kalıyordu. ... O, hiçbir şeyi unutmaz ve affetmezdi."*

***

İttihat ve Terakki'nin liderlerine karşı İtalya'da, Rusya'da ve Almanya'da işlenen cinayetlerde Ermeni militanlar bir maşa olarak kullanılmıştır. Kullanan, İngiliz emperyalizmidir.

***

Şehit Ailelerine Cumhuriyet Yönetimi Sahip Çıkıyor

Emperyalizmin tetikçiliğini yapan Ermeni teröristleri tarafından şehit edilen İttihatçılar ve Nemrut Mustafa Divanı tarafından tehcir nedeniyle idama mahkum edilenlerin yakınlarına Cumhuriyet yönetimi 1926 yılında, bir yasayla elini uzattı.

Kanun olarak sunulan teklifin birinci maddesinde "Ermeniler tarafından siyasi maksatlarla şehit edilen Türk siyasi reislerinin eş yahut çocuklarına Ermeni mallarından ve terk edilmiş emlakinden bir mesken mülk olarak verilir" denmektedir.

İkinci madde ise "işbu meskenin kıymet ve mahiyeti, şehit edilen zevatın en müreffeh zamanındaki hal ve şanı nazarı itibara alınarak" takdir olunacağını öngörmektedir.

İnönü hükümeti tarafından desteklenen teklifin gerekçesi şöyle açıklanıyordu: "Memleketin daima geleceğinin selametini ve milletimizin ilerlemesini ve yükselmesini ve saadetini emel ve hareket düsturu kabul etmiş olmalarından dolayı suikasta maruz kalarak şehit edilen

memleket erkan ve ricalinin milletin emin eline bırakılmış yetim ve dullarının çoğu ahvalde fakru zarurete düştükleri görülmektedir. Büyük mefkureler arkasında nihayet hayatlarını feda eden yüce zevatın aile ve evlatlarının tevhibi alımı için onları mükafatlandırmak, emsalini cesaretlendirir ve milletin şükran hissini gösterir ve teyit eder. İşte bu mütalaa ile ekli kanun tasarısı kaleme alınmıştır.”

İttihat ve Terakki Cemiyeti uğruna can verenlerin ailelerine yardım eli uzatılması da bir İttihatçı geleneğidir. Cemiyetin nizamnamesinde, “Cemiyet efradı arasından cemiyet maksadı uğruna felakete uğrayanların ve eğer vefat etmiş ise yardıma muhtaç bulunan ailelerinin geçimlerini ve evlatlarının tahsil ve terbiyelerine cemiyet kefil olduğundan, sarf olunacak meblağları merkezi umumi tedarike ve vermeye memurdur” denilmektedir.

Meclisin kabul ettiği listede şu isimler bulunmaktadır:

Talat Paşa, Cemal Paşa, Cemal Azmi Bey, Bahaettin Şakir, Cemal Paşa'nın yaveri Süreyya ve Nusret Beyler, Sait Halim Paşa.

Tehcir nedeniyle Kürt Mustafa'nın başkanlığındaki Divanı Harp tarafından idam edilenler ve yakınları da listeye alınmıştır: Urfa Mutasarrıfı Nusret Bey, Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey.

Yıllar sonra Talat Paşa'nın (1943) ve Enver Paşa'nın (1996) kemikleri vatana getirilecek, Hürriyeti Ebediye tepesine Mahmut Şevket Paşa'nın ve 31 Mart gerici ayaklanmasında şehit olan askerlerin yanına gömüleceklerdi. Sait Halim Paşa'nın cenazesi 2.Mahmut Türbesinde babasının yanında, Cemal Paşa'nın cenazesi de Erzurum'da, çok sevdiği silah arkadaşı Hafız Hakkı Paşa'nın yanında toprağa verildi.

Dr. Bahattin Şakir ise hala Berlin Müslüman Mezarlığında vatana getirileceği günü bekliyor.